

Watervogeltellingen in Nederland

Nieuwsbrief seizoen 2020/2021, nr 2, oktober 2020

Nederland is bij uitstek een land van wetlands en watervogels. Met watervogeltellingen worden objectieve gegevens verzameld over aantallen, verspreiding en de veranderingen daarin. Het landelijke project vindt plaats in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring en wordt ondersteund door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Rijkswaterstaat Centrale Informatievoorziening en het Centraal Bureau voor de Statistiek. De landelijke coördinatie wordt verzorgd door Sovon Vogelonderzoek Nederland. De tellingen worden uitgevoerd door een groot aantal waarnemers van vogelwerkgroepen, behorende instanties, provincies en instituten. Er worden maandelijks tellingen uitgevoerd in monitoringgebieden (alle watervogelsoorten, in Rijkswateren en overige Vogelrichtlijngebieden), pleisterplaatsen (ganzen en zwanen) en in januari de Midwintertelling.

Beste mensen,

Nijmegen, 2 oktober 2020

Na een tamelijk (na)zomerse telling in september is de herfst nu echt aangebroken. Dat is maar goed ook, want de natuur snakke naar water. Goed dus ook voor de watervogeltellingen zeker nu deze maand ook de zesjaarlijkse Goudplevierentelling op het programma staat. De internationale Goudplevierentelling wordt georganiseerd door de Wader Study Group. Deelnemende landen zijn onder meer de Baltische Staten, België, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Ierland, IJsland, Oostenrijk en Tsjechië. In Nederland tellen we niet alleen in oktober, maar ook in november, omdat dan doorgaans de grootste aantallen Goudplevieren in Nederland zijn. De tellingen vinden plaats in de reguliere telweekenden voor ganzen, zwanen en watervogels en dat zijn **17 oktober** en **14 november** as. (in het Waddengebied op 7 november i.p.v. 14 november).

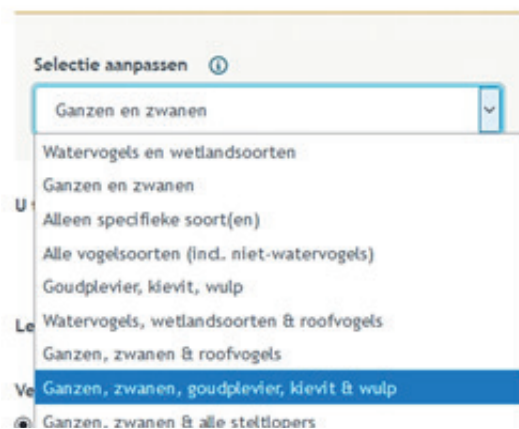
Zoals gebruikelijk richten we onze aandacht niet alleen op de Goudplevier, maar ook op Kievit, Wulp en de overige steltlopers. We vragen de ganzen- en zwanentellers daarom naast de ganzen en zwanen ook alle steltlopers te tellen en in te tekenen. Claim dus je eigen gebied! Dat kan via de claimkaart op de Sovon-website, ook voor niet-ganzentellers: <http://portal.sovon.nl/portal/vacant/map/3>. De kaart laat meteen ook zien waar de prioritaire gebieden liggen (paars-rose). Dit zijn de gebieden met recent (afgelopen zes jaar) de grootste aantallen met Goudplevieren (en Kieviten en Wulpen). Watervogelstellers hoeven we niet apart te vragen want die tellen alle watervogelsoorten al. Maar we hopen natuurlijk wel dat zij misschien nog een extra gebied in de buurt willen tellen. Kijk op de hierboven genoemde vacaturekaart of er bij jou in de buurt nog een gebied vacant is. Meer info kun je vinden in de bijgevoegde speciale steltlopernieuwsbrief.

Uiteraard loopt het normale telprogramma gewoon door en sluit de Goudplevierentelling daar naadloos op aan. Op **17 oktober** worden alle binnenlandse gebieden (zowel alle watervogelgebieden als ganzen- en zwanengebieden) geteld. Ook worden dan de steekproefgebieden

in het waddengebied geteld. Zoals gezegd hopen we dat alle ganzen- en zwanentellers tijdens hun reguliere telling ook de Goudplevieren en Kieviten en Wulpen tellen. Doe je als ganzen- en zwanenteller mee? Kies als je je telling invoert (zowel in Avimap als op de website) bij de kopgegevens bij 'getelde selectie' 'Ganzen, zwanen, Goudplevier, kievit & wulp' (zie voorbeeld). Dan weten we zeker dat deze drie extra soorten ook hebt meegeteld.

Getelde selectie: wijzig »

• Ganzen en zwanen

Tot slot, het Coronavirus is weer bezig met een opmars. Tel daarom bij voorkeur alleen. Denk aan je eigen gezondheid en die van anderen. Houd afstand tot elkaar. Mocht je toch met meerdere willen tellen (in een auto of boot) draag dan in ieder geval mondkapjes. Zie verder onze website.

Een plezierige telling!

Menno Hornman

Nederland (binnenland):

17 oktober monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling, Goudplevierentelling

14 nov monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
12 dec monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
16 jan midwintertelling, monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
13 feb monitoringgebieden, ganzen en zwanentelling
13 maart monitoringgebieden, ganzen en zwanentelling
17 april monitoringgebieden, ganzen en zwanentelling
1 mei telling Brand- en Rotgans
15 mei selectie van monitoringgebieden

12 juni selectie van monitoringgebieden

NB. Bij voorkeur niet van de teldatum afwijken, echter bij slecht weer of andere overmacht kunnen tellingen nog één dag voor tot twee dagen na de teldatum worden uitgevoerd.

Waddengebied:

17 oktober steekproeftelling, Goudplevieren-, ganzen- en zwanen (10.51 - HW 136)

7 november integrale Waddentelling (12:49 - 87)
19 december (extra) integrale Waddentelling (12:40 - 82)
16 januari integrale Waddentelling (12:05 - 81)
13 februari steekproeftelling, ganzen- en zwanen (11:15 - 82)
13 maart steekproeftelling, ganzen- en zwanen (10:20 - 81)
17 april steekproeftelling, ganzen- en zwanen (13:25 - 88)
1 mei telling Brand- en Rotgans
15 mei integrale Waddentelling, telling Brand- en Rotgans (12:46 - 96)
12 juni steekproeftelling (12:01 - 101)

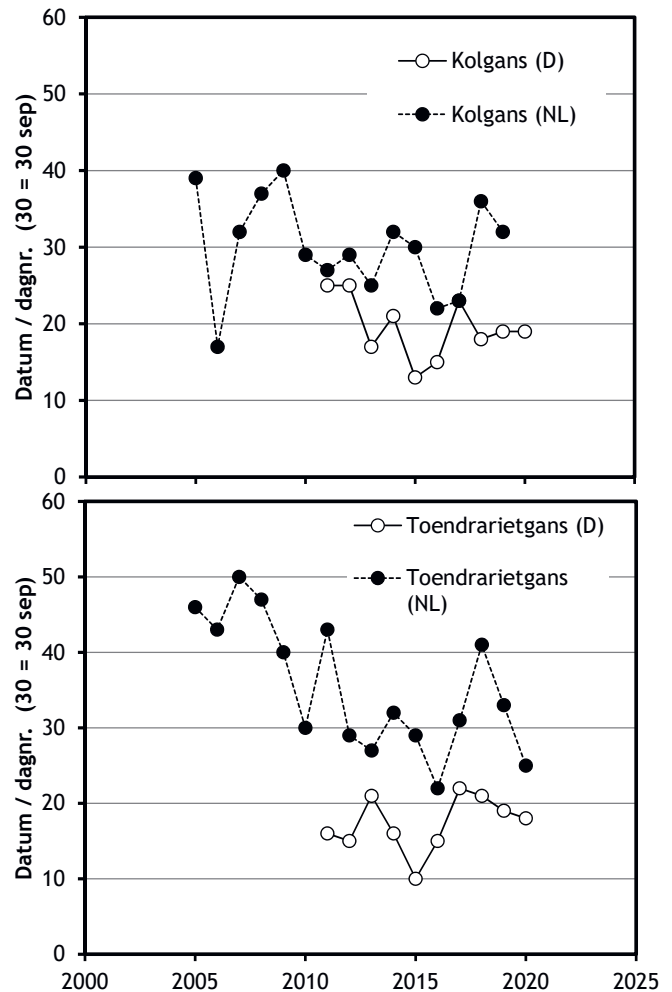
2020 | 2021

Ganzen en zwanen: ganzen in beweging?

In de aanloop naar de oktobertelling lijken er de nodige trekbewegingen op gang te komen. Van de Kleine Rietgans vond al op 16 september (vroeg!) massale aankomst plaats in Noord-Denemarken, maar zoals in de afgelopen jaren bleek, komt daarvan maar mondjesmaat wat door naar onze omgeving. Op 19 september werden de eerste trekkers gezien, maar in Zuidwest-Friesland gaat het nog steeds maar om een paar honderd vogels aan de grond. Toendrarietganzen worden, afgezien van een extreem vroege waarneming van 300 bij Vlagtwedde op 10 september (waarneming.nl) sinds 20 september met kleine aantallen gezien. Hetzelfde geldt voor de Kolgans en op 30 september werd in Noord-Nederland voor het eerst ook op grotere schaal trek van Brandganzen gemeld (trektellen.nl). In het oosten van Duitsland houden zich aan de Elbe en in het Havelland op dit moment al groepen van meerdere duizenden (maximum 3000) Toendrarietganzen op, maar is het aantal Kolganzen beperkt tot groepen van een paar 100 (ornitho.de). Er is tot dusverre ook nog maar één gehalsbande Kolgans afgelezen. Bij een handvol afgelezen Toendrarietganzen in Duitsland bevonden zich ook vogels met rode halsbanden die in het voorjaar van 2020 in Finland waren geringd. Voor de aflezers onder jullie dus spannend om straks na te gaan of dergelijke vogels ook in Nederland verschijnen (normaal gesproken worden voornamelijk gele en enkele witte halsbanden afgelezen).

Voorals Kolgans, en in mindere mate ook Toendrarietganzen, tenderden in de afgelopen seizoenen naar een latere aankomst van grote aantallen, en waren dan in oktober minder aanwezig dan in eerdere jaren. In figuur 1 hebben we voor beide soorten het moment van aankomst in Nederland afgezet tegen waarnemingen in (vooral het oosten van) Duitsland. Wat daarin opvalt is dat grotere aantallen Kolganzen in Duitsland gemiddeld ruim een week eerder verschijnen dan bij ons, en dat het moment van aankomst in de afgelopen jaren opvallend er constant was. Die viel daar in de afgelopen jaren steevast rond 20 september, terwijl bij ons in 2018 en 2019 dat pas begin oktober het geval was (en dan ging het nog steeds maar om kleine aantallen). Bij de Toendrarietganzen is het verschil nog groter. Zij verschijnen vooral in Brandenburg soms al rond 10 september, maar de afgelopen jaren net als Kolganzen vooral rond de 20^e (gemiddeld ruim 10 dagen vroeger dan bij ons). Ook is te zien dat dit jaar in Nederland verhoudingsgewijs vroeg Toendrarietganzen verschenen – een voorbode van een goede oktobertelling?

Ook de Zweedse Dwergganzen verschenen dit jaar opvallend vroeg in het Oudeland van Strijen, namelijk op 18 september. Het gaat om een 'voorhoede' van 31 vogels. c. 10-15 bekende Strijen (en Petten)-overwinteraars pleisteren nog in Zweden, waaronder 1-2 families. Het broedseizoen lijkt uiteindelijk wel duidelijk slechter verlopen dan vorig jaar, zodat we in

Figuur 1. Aankomst van Kolgans en Toendrarietganzen in Nederland (trektellen.org) en Duitsland (ornitho.de). Als moment van aankomst wordt de datum genomen dat voor het eerst meer dan 100 vogels zijn gemeld, bij de Kolgans in Nederland is als grens 500 vogels gehanteerd (omdat we van die soort ook een zomerpopulatie hebben). Bij de Duitse waarnemingen gaat het vooral om Mecklenburg-Vorpommern en Brandenburg (dus ten oosten van de Elbe).

de winter waarschijnlijk vergelijkbare aantallen te zien gaan krijgen.

Weersomstandigheden voor ganzentrek lijken in de komende eerste oktoberdagen gunstig (oostelijke winden in het Oostzeegebied). Voor Kleine- en Wilde Zwanen moeten we waarschijnlijk nog wel even wachten. Van de Kleine Zwanen zijn nog nergens halsbanden afgelezen (wat suggereert dat ze nog ten oosten van de Baltische Staten zitten, waar de afleeskans niet heel groot is) en Wilde Zwanen zijn op dit moment nog niet veel verder dan Polen (www.geese.org).

Kees Koffijberg

Zwaargewicht Wulp ook tellen bij steltloper telling

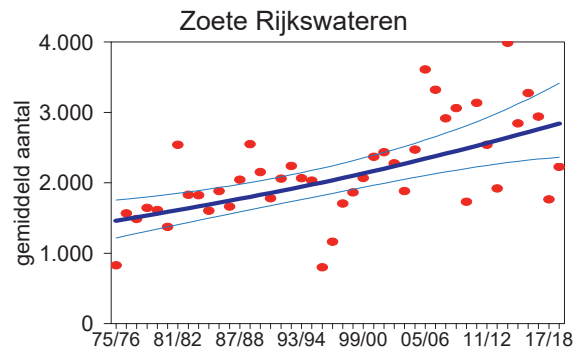
De Wulp is onze grootste steltloper. Als broedvogel (ruim 4.000 broedpaar) komt deze vooral voor in Noord-Brabant, Oostelijk rivierengebied, Oost-Nederland, lokaal in Friesland en Groningen en op de Waddeneilanden. Buiten het broedseizoen komt er een veelvoud van het aantal broedvogels bij want in september-november en maart gaat het maar liefst om 160.000-210.000 vogels! Naast Kievit en Goudplevier staan ze in de kijker tijdens de steltloper telling in oktober en november.

Herkomst en verspreiding

In het aandeel van de broedvogels in Europa neemt Nederland een bescheiden plaats in maar buiten de broedtijd is ons land het belangrijkste. Terugmeldingen van geringe vogels op doortrek en overwinteren komen uit ons eigen land en aangrenzende landen en Scandinavië (vooral Finland), Baltische Staten en West-Rusland. Waarschijnlijk komt uit Rusland een hoger aandeel overwinteraars maar daar hebben we geen goed beeld van (Vogeltrekatlas.nl). De belangrijkste concentraties bevinden zich in de Wadden en de Delta. Daarbuiten komen grotere aantallen voor in Noord- en Zuid-Holland, het rivierengebied en rond de grote meren in Friesland waar grasland populair is. Ook elders wordt de soort gezien maar in kleinere aantallen.

Zwaargewicht t.o.v. Kievit en Goudplevier

De Wulp weegt 770-1000 gram, mannen zijn lichter dan de vrouwen. Ter vergelijking, een Kievit weegt 230 en een Goudplevier 220 gram. Daarmee is de Wulp een zwaargewicht! De Kievit is in aantal veruit de algemeenste van de drie met in de doortrekperiode met 555.000 vogels, Wulp en Goudplevier volgen op afstand met 185.000 en 180.000 ex. Maar als je het omrekent in totaal gewicht dan is de Wulp het belangrijkste met 167.000 kg, Kievit 128.000 kg en Goudplevier 40.000 kg. Die kilo's Wulp moeten ook gevoed worden en foerageren kan op het wad, op mollusken, krabben en pieren maar ook op grasland, waar ze vooral

Figuur 2. Wulp. Trend in de Zoete Rijkswateren.

van regenwormen leven. Een aanzienlijk deel van de Wulpen verblijft op het wad, dat waarschijnlijk aantrekkelijker is door de grote prooien, het overige deel in het binnenland. Kievit en Goudplevier verblijven vooral op grasland, eten kleinere prooien, en kunnen daar blijkbaar beter uit de voeten.

Toegenomen aantallen

In tegenstelling tot onze broedvogels is er bij de wintergasten een toename vastgesteld in de afgelopen decennia. De landelijke trend wordt sterk bepaald door de Wadden: toename vanaf de jaren zeventig en na de eeuwwisseling stabiel en recent een lichte afname. In de Zoute Delta zijn de aantallen deze eeuw toegenomen. Vanaf de jaren zeventig is er een toename vastgesteld in de Zoete Rijkswateren en in de Regionale gebieden is de trend stabiel. De soort staat sinds 2008 op de mondiale Rode Lijst van bedreigde vogelsoorten als 'near threatened'. Nederland herbergt in de doortrek-/wintertijd tot 25-50% van de *flyway* populatie (Foppen *et al.* 2016)! Een extra reden, naast dat het leuk is om te doen, om mee te doen aan de steltloper telling.

Jan Schoppers

Slaapplaatsen: Reuzenster

Hoewel het nog wachten is op alle gegevens, lijkt ook Reuzenster een goed jaar te hebben. Bij de eerste telling werden minimaal 164 individuen geteld, waarvan 102 voor de gelukkige tellers van het Gaastwad bij Workum en 30 in de Workumerwaard. Bij de tweede telling speelde harde wind een rol en werden iets lagere aantallen vastgelegd, maar wel opnieuw volgens een weinig traditionele verdeling; 53 exemplaren buitendijks bij Paesens (Fr), precies hetzelfde aantal bij de Steile Bank, 25 in de Westerbroekstermadepolder in het Zuidlaardermeergebied en nog 15 op het Gaastwad. Toch lijkt daarmee de kous niet helemaal af omdat ook overdag vogels werden gezien op enkele andere plekken waar wellicht slaapplaatsen zijn: het Dannemeer (Gr), verspreide enkelingen rond de Maas in Limburg (!) en voor het eerst werd slapen aangetoond in het nieuwe natuurgebied de Wolvetinte (Fr), met 12

stuks op 24 augustus. Bij de tweede telling werden in totaal 151 Reuzensterns geteld. Normaliter loopt het aantal Reuzensterns op naarmate het seizoen vordert, maar dat was dit seizoen niet het geval. Dit heeft waarschijnlijk niet zo zeer te maken met afnemende aantallen als wel met verhoogde waterstanden en verminderde telomstandigheden. Tijdens de laatste telling werden dan ook 148 Reuzensterns geteld, een getal waar men desondanks in Nederland in de vorige eeuw alleen maar van kon dromen! Bij de laatste telling werd voor de locatie Kinseldam bij Amsterdam het hoogste aantal ooit gehaald: <https://www.sovon.nl/nl/actueel/nieuws/recordaantal-reuzensterns-bij-amsterdam>. Heel spannend is daarnaast de vondst van een nieuwe grote (15 ex.) slaapplaatslocatie in het voormalige Zuiderzeegebied, die we voor nu nog even geheim houden. Meer hierover later!

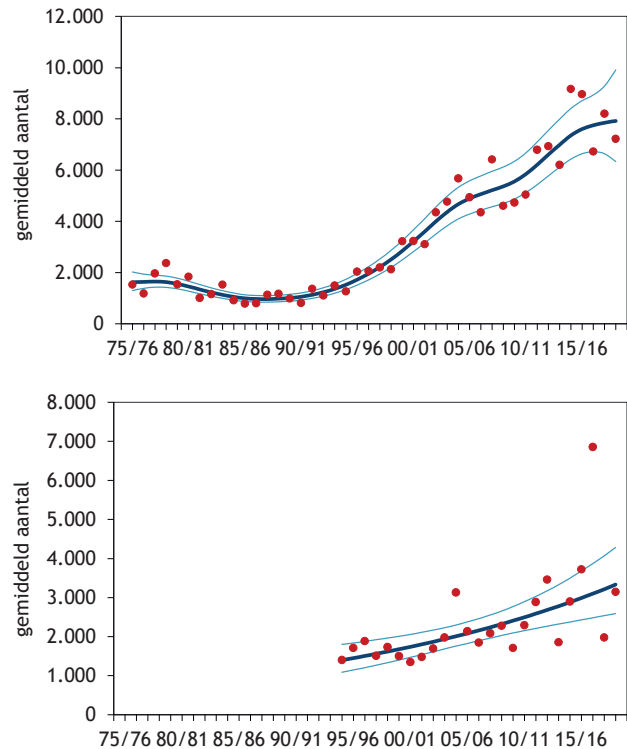
Paul van Els

Wadden: geen integrale mei-telling, wel de meeste steekproefgebieden geteld

De stranden staan steeds meer in de belangstelling als het om bescherming van vogels gaat. Vogelbescherming richt haar pijlen al enige tijd op de bescherming van strandbroeders en dit jaar werd o.a. door Natuurmonumenten gekeken of de rust als gevolg van coronamaatregelen een gunstig effect had op strandbroeders op Schiermonnikoog. Ook buiten het broedseizoen verdienen strandvogels aandacht en binnen onze eigen monitoring zijn de Noordzeestranden soms een beetje een ondergeschoven kindje. Zo is de Noordzeekustzone dit jaar door het CBS aangemerkt als gebied waar de teldekking onvoldoende is, anders dan in jaren daarvoor. Nu is het aantal tellingen op stranden van de Waddeneilanden al vrij beperkt, omdat die met slechts vijf integrale tellingen per jaar (deels) gedekt worden. Als er dan een paar tellingen uitvallen, is die dekking onvoldoende voor goede trendberekeningen, zoals nu gemiddelde over 'meest recente' (2015/16-2017/18) seizoenen. Meer tellen in telgebieden op stranden is dus welkom!

Strandtellingen zijn de moeite waard, want voor tal van soorten zijn juist stranden belangrijk als hoogwatervluchtplaats en foerageergebied, en kunnen trends afwijken van die op het wad. Denk aan Drieteenstrandloper en Bontbekplevier. De eerstgenoemde laat op de stranden op zowel de lange als korte termijn een toename laten zien die echter minder sterk is dan die op het wad, terwijl de 'bontbek' op het strand juist sterker toeneemt. Bonte Strandlopers kunnen met enkele tienduizenden op de stranden voorkomen. Een duidelijke toe- of afname laten ze niet zien op de stranden, hoewel de aantallen in recente jaren wel wat hoger uitpakken. Ook om de aantallen en trends van meeuwen goed in de vingers te krijgen, zijn de strandtellingen van belang. Terwijl Grote Mantelmeeuwen landelijk de afgelopen 12 jaar toenames, laten ze in dezelfde periode op de stranden juist een afname zien. Vraag is dan waarom dat zo is. Zilver- en Stormmeeuw laten een stabiele trend op de stranden zien.

Voor veel van deze soorten zijn de stranden vooral in de wintermaanden (november-februari) van belang en zijn extra tellingen in die periode welkom, plus dat we bij de integrale tellingen liefst alle stranden van de Waddeneilanden gedekt zouden zien. Doorgaans zijn de stranden ook goed

Figuur 3. Trend Drieteenstrandloper in het Waddengebied en in de Noordzeekustzone.

voor ringaflezingen bij meeuwen en 'drieteentjes', en de 'krenten in de pap', zoals jagers, duikers en in toenemende mate Pontische Meeuwen. Kortom, tijdens en buiten de integrale hvp-tellingen zouden we graag meer strand geteld willen hebben! Geïnteresseerden kunnen contact met me opnemen.

Romke Kleefstra

Watervogeltellingen Menno Hornman (menno.hornman@sovon.nl)
• projectcoördinatie Michel Klemann (michel.klemann@sovon.nl)
• formulieren etc. (Alle coördinatoren zijn telefonisch te bereiken via 024-7 410 410)

Coördinatie Slaapplaatstellingen: Paul van Els (paul.vanels@sovon.nl); 024 7 410 410

Regiocoördinatoren

(ZO) Zoute Delta Mervyn Roos (06-12 21 81 34, mervyn.roos@rws.nl)
(NH) Noord-Holland Jelle Abma (024-7 410 410, jelle.abma@sovon.nl)
(ZH) Zuid-Holland Vincent de Boer (024-7 410 410, vincent.deboer@sovon.nl)
(ZL) Zeeland Jan-Willem Vergeer (024 7 410 410, jan-willem.vergeer@sovon.nl)
(FR) Friesland Sjouke Scholten (024-7410 410, sjouke.scholten@sovon.nl)
(GR) Groningen Kees Koffijberg (024-7 410 410, kees.koffijberg@t-online.de); midwintercoördinator Sjouke Scholten (p/a Sovon)
(DR) Drenthe Harold Steendam (0592-273845, harold_steendam@hotmail.com)
(FL) Flevoland Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(OV) Overijssel Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(GL) Gelderland Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(UT) Utrecht André van Kleunen (024-7 410 410, andre.vankleunen@sovon.nl)
(NB) Noord-Brabant Vincent de Boer (024-7 410 410, vincent.deboer@sovon.nl)
(Li) Limburg Vacant (024-7 410 410, menno.hornman@sovon.nl)
(WG) Waddengebied Romke Kleefstra (06-10 64 66 40, romke.kleefstra@sovon.nl)
(RG) Grote Rivieren Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)

Informatie over coördinatie in (IJ) IJsselmeergebied, (RM) Randmeren, (BR) Beneden Rivieren, (NZ) Noordzee via Sovon Menno Hornman (024-7 410 410, menno.hornman@sovon.nl)

Deze nieuwsbrief wordt toegezonden aan tellers en/of coördinatoren. De resultaten van de komende telling a.u.b. zo spoedig mogelijk naar Sovon Vogelonderzoek Nederland, Antwoordnummer 98189, 6500 VA Nijmegen sturen. Vergeet niet de gebiedscode in te vullen. Een postzegel is niet nodig!!

Nb! In deze nieuwsbrieven genoemde aantallen zijn voorlopig en vaak nog onvolledig! Ze zijn dus niet geschikt voor verder gebruik.